

הויזן מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שיכול להוציא עבורם הוצאה מרובה, כי כלל לא קצבו לו אותם לאותה שנה, אלא הכל לפי מה שרגיל להוציא עבורם, כך ממציאים לו משמים.

שאם פחת — פוחתין לו, ואם הוסיף — מוסיפין לו.

אמר רבי אבהו: מאי קראה, מהיכן יש ללמוד שקוצבים לאדם את השתכרות מזונותיו בתחילת השנה? —

[תהלים פא] **תקעו בחדש** [בחידוש הלבנה] תקיעת שופר, כאשר חידושה של הלבנה הוא בכסה [מכוסה] — **ליום הגנו**.

איזהו חג שהחדש שחידוש הלבנה "מתכסה" בו, שבמשך היום של ראש השנה אין הלבנה נראית בכל העולם אלא רק בחלק קטן ממנו, היות והיא "מכוסה" מעין רוב העולם בשעות שלפני המולד ולאחריו?

הוי אומר זה ראש השנה. כי בשאר החגים, כשמתמלאת הלבנה, היא נראית בכל העולם.

וכתיב בו בהמשך הפסוק "כי באותו החג, ראש השנה — חק [קיצוב המזונות] לישראל הוא. משפט לאלהי יעקב".

ומבאר הגמרא: **מאי, מהיכן משמע דהאי "חק" — לישנא דמזוני הוא?**

דכתיב [בראשית מז] ככהני פרעה: "ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה".

מר זוטרא אמר מהכא: [משלי ל] "הטריפני לחם חקי".

של האילן, הרי קיומו בתוך נכסיו מפרסם את בעלותו עליהם, שהכל יודעים שהמקום שבו גדל האדר שייך לו, ולא יבואו לתופשו כשיצא למדינת הים.

ואסמכתא לכך שאדר הוא לשון חוזק וקיום, מלשון הפסוק: **שנאמר [תהלים צג] "אדיר במרום ה'".**

אי נמי, "אדרא" — כשמייה, כמו שמפרשים האנשים את השם של האילן הזה הנקרא אדר.

כדאמרי אינשי: מאי משמעות שמו של האילן אדר, הנקרא בארמית אדרא? — דקיימא לדרי דרי. שהוא מתקיים לדורי דורות. ומכוח פרסומו שהוא גדל בנכסיו, יהיה להם קיום לדורות, לו ולירשיו.

תניא נמי הכי שאדר מחזיק את השדה לבעליו:

דתניא: שדה שיש בה אדר — אינה נגזלת, ואינה נחמסת מבעליה בכח [בתשלום], עקב פרסומה שהיא שייכת לבעליה.

ופירותיה משתמריין [עיינ שני פירושים ברש"י. ואחד מהם הוא, שכאן הכונה לעשב ולא לאילן, וריחו של העשב הזה מבריא את מזיקי התבואה].

א-טז **תני רב תחליפא, אחזה דרבנאי חוזאה: אל**

לו לאדם לעשות הוצאה מרובה, היות וכל ההשתכרות של האדם עבור מזונותיו של אדם קצובים לו מתחילת השנה, בימי הדין, מראש השנה ועד יום הכפורים. ולא יוסיפו לו על מה שקצבו לו למזונותיו, ונמצא חסר ממון למזונותיו.

ועתה מביאה הגמרא כמה ענינים העוסקים במזונות השבת.

תניא, אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת:

אם מצא בהמה נאה, היה אומר: זו לשבת.

ואם לאחר מכן מצא אחרת נאה הימנה — מניח את השניה לשבת ואוכל את הראשונה בחול. ונמצא שגם אכילת הראשונה היא לכבוד שבת, שהרי רק כיון שאוכלה לראשונה הוא משאיר את השניה לשבת.

אבל הלל הזקן, מדה אחרת היתה לו. שכל מעשיו היו לשם שמים. והיה אוכל את הבהמה הראשונה ביום חול לפני שהיה מוצא בהמה שניה נאה, והיה בוטח שימצא בהמה נאה גם לשבת.

שנאמר [תהלים סח] "ברוך ה' — יום יום".

תניא נמי הכי: בית שמאי אומרים: מחד שביך, החל מהיום הראשון בשבת [בשבוע] הכן צרכיך לשבתך, לשבת הקרובה.

ובית הלל אומרים: אינו צריך. אלא, "ברוך ה' יום יום".

ועוד בענין השבת:

אמר רבי חמא ברבי חנינא: הנותן מתנה לחברו — אין צריך להודיעו שנתנו לו כדי שלא יהיה המקבל תוהה מהיכן בא לו דבר זה.

שנאמר [שמות לד] "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו".

מיתבי ממה ששנינו בבביתא:

דתניא: [שמות לא] "לדעת כי אני ה' מקדשכם". אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה! מתנה טובה יש לי בבית גניז, ו"שבת" שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיע אותם.

מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל: הנותן פת לתינוק — צריך להודיע לאמו, על ידי סימן [כפי שיתבאר להלן] שנתן לו פת במתנה, כדי שתרכה חבה ורעות בישראל!
ומשנינן: לא קשיא.

הא במתנה דעבירא לאגלווי, שעשויה להתגלות למקבל — אין צריך להודיעו, ולכן לא הודיע ה' למשה כי קרן עור פניו, שהרי הרואים את הקרניים יודיעוהו.

הא במתנה דלא עבירא לאגלווי, שם צריך הנותן להודיע למקבל.

ופרכינן: שבת נמי — הרי מתנה דעבירא לאגלווי, שעתידי היה הקב"ה לצוות את בני ישראל על שמירתה!

ומשנינן: מתן שכרה של שמירת השבת — לא עבירא לאגלווי.

אמר מר בביתא:

מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל: הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו.

מאי עביד מה יעשה ליה לתינוק כדי שתדע אמו שנתן לו פת?

שייף ליה משחא, משפשף אותו בשמן, ומלי ליה וממלא את סביבות עיניו בצבע כוחלא [כחול]. ואז תשאלנו אמו מי עשה זאת,

ויספר לה התינוק מיהו, וגם יספר לה על הפת שנתן לו.

והאידנא, ועתה דחיישינן לכשפים בשפשוף השמן ובמילוי הכחול סביבות העין — מאי יעשה לו?

אמר רב פפא: שייף ליה משפשוף לו מאותו חמין שהאכילו, וכך תדע אמו שהאכילו.

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל מצוה שנתן להם הקדוש ברוך הוא לישראל, נתן להם אותה בפרהסיא.

חזין ממצות שבת, שנתן להם אותה בצניעא.

שנאמר במצות השבת [שמות לא] "ביני ובין בני ישראל — אות היא לעלם".

ופרכינן: אי הכי, שהיא ניתנה לנו בצניעא, לא לענשו נכרים לעתיד לבוא עליה, על כך שלא קיבלוה?! כי לעתיד לבוא ישפוט הקב"ה את הגויים על שסירבו לקבל את התורה בזמן שהציע להם אותה, לפני מעמד הר סיני.

ואם היתה השבת נתינת השבת בצניעא, הרי לא ידעו ולא סירבו לקבלה, ואין להם להענש על המנעותם לקבל אותה!?

ומשינן: מצות שבת כן אודועי אודעינהו, ורק מתן שכרה לא אודעינהו.

ואי בעית אימא: מתן שכרה נמי אודעינהו לעמים כולם.

אלא את ענין ה"נשמה יתירה" שניתנת לאדם בשבת, שיש לו רוחב לב למנוחה ושמחה, ואוכל ושותה הרבה ואינו קץ באכילה ושתיה [רש"י] — את זה לא אודעינהו.

דאמר רבי שמעון בן לקיש: נשמה יתירה נותן הקדוש ברוך הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו.

שנאמר [שמות לא] "שבת — וינפש".

ודרשינן: כיון ששבת, שחלפה לה השבת עם סיום שביתתו של האדם בה — ווי, אוי לו לאדם, על כי אבדה נפש יתירה שניתנה בו!

שנינו במשנה את ענין עירוב תבשילין:

עושה אדם תבשיל מערב יום טוב.

אמר אביי: לא שנו שעושה אדם עירוב תבשילין אלא כשעושה תבשיל. אבל כשמערב בפת — לא הוי עירוב.

והוינן בה: מאי שנא פת דלא מערב בה?

אילימא משום דמידי ד"מלפת", דבר שהוא "ליפתן", שמלפתים בו את הפת, בעינן לעירוב, היות ורק בכך הוא ניכר שמכינו לסעודת שבת. ואילו פת לא "מלפתא", שאין היא לפתן, ואין ראייה מהכנתה שהיא לסעודת שבת, שהרי בכל יום ויום אוכל האדם פת בסעודתו.

אי אפשר לומר שזהו הטעם.

כי והא דייפא [תבשיל מחיטים או שעורים כתושים] נמי, הרי היא דבר דלא "מלפתא", שאין היא חשובה "ליפתן", אלא היא נחשבת כלחם עצמו.

והראיה: דאמר רבי זירא: הני בבלאי הם טפשי, משום דאכלי נהמא בנהמא [לחם בלחם, דהיינו לחם עם דייסא].

הרי שגם הדייסא נחשבת כלחם, לפי שהיא עשויה מחיטים ומשעורים כתושים.

ובכל זאת אמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאביי: מערבין בדייסא!

אלא, כך הוא החילוק בין פת לתבשיל ביחס לעירוב:

לעירוב תבשילין — מידי דלא שכיח, דבר שאינו שכיח בעינן.

ופת שכיחא, ואילו דייסא לא שכיחא.

איבא דאמרי,

אמר אביי: לא שנו אלא תבשיל, אבל בפת — לא מערבים.

והוינן בה: מאי טעמא?

אילימא דמידי דלא שכיח בעינן, ופת שכיחא.

והא דייסא לא שכיחא, ובכל זאת אמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאביי: אין מערבין בדייסא! [הפוך מהלשון הראשונה, הסוברת שמערבים בדייסא].

אלא, מידי דמלפת בעינן, ופת לא מלפתא.

ודייסא נמי לא מלפתא!

דאמר רבי זירא: הני בבלאי טפשיאי דאכלי נחמא בנחמא.

תני רבי חייא: עדשים שנשארן בשולי הקדרה, חשובים הם — ויכול אדם להיות

סומך עליהן משום ערובי תבשילין.

והני מילי דאית בהו כזית.

אמר רב יצחק בריה דרב יהודה: שמנונית שעל גבי הסכין — גוררו לסכין משמנונית שעליו, וסומך עליו, על השמנונית שגרר, משום ערובי תבשילין.

והני מילי — דאית בהו כזית.

אמר רב אסי אמר רב: דגים קטנים מלוחים, שיכולים לאכול אותם מחמת שהומלחו גם אם לא יבשלום — אין בהם משום איסור אכילת "בשולי נכרים".

לפי שלא גזרו חכמים איסור על מאכל שבישלו גוי אלא בבישול חשוב, שאילולי הבישול אי אפשר לאוכלו.

אמר רב יוסף: ואם צלאן נכרי — סומך עליהם ישראל לבשל מיום טוב לשבת כאשר מניחם משום ערובי תבשילין.

ואי עבדינהו נכרי מהדגים הקטנים מאכל הנקרא "בסא דהרסנא" — דג מטוגן בשומן קרביים של דגים ובקמח — הרי זה בישול חשוב, שהרי אין הקמח נאכל כמות שהוא, ואסור המאכל הזה באכילה.

ופרכינן: פשיטא! שהרי הקמח אינו נאכל חי.

ומשנינן: מהו דתימא בתוך התבשיל הזה ט-ב הרסנא הדגים הקטנים הם העיקר, ולא נאסר התבשיל.